

Nr 436

Av fröken **Wetterström m. fl.**, om tillskapande av en rådgivande nämnd för nådeärenden.

Under senare år har i såväl riksdag som press vid skilda tillfällen debatterats den tilltagande brottsligheten liksom ock det sätt varpå de rättsvårdande myndigheternas reaktion häremot kommit till uttryck. Här skall icke närmare upptagas till granskning den ökade brottsligheten och dess orsaker. Det kan vara nog att antyda att det förefaller som om anledningarna till ökad brottslighet ej enbart vore att söka i efterverkningar av krig och kristider, utan måhända i en mindre smidig anpassning från myndigheternas sida att vid utmätande av straffreaktioner taga hänsyn till en viss brottsarts aktuella frekvens.

I bredd med den tilltagande brottsligheten följer också en ökad benägenhet hos de dömda att söka utverka nåd, helt eller delvis, hos Konungen. Rätten att "gå till kungs" har uråldriga rötter i det svenska rättssamhället, en rättighet av odiskutabelt värde. Kungl. Maj:t äger rättighet att inför en nådeansökan pröva omständigheterna i det föreliggande fallet, vilket kan anses tala för att Konungen får möjlighet att taga större hänsyn till förmildrande omständigheter än domstolorna kunnat göra. Så sker även hos de olika rättsinstanserna, även om dessas möjligheter är begränsade av rättsbestämmelser, som den dömande myndigheten är bunden vid. Det är alltså här, som Konungens benådningsrätt inträder och fyller sin betydelsefulla uppgift.

Man kan emellertid konstatera en viss kritisk inställning hos allmänheten mot nådeförfarandet. De nådemål, som skall omprövas av Konungens rådgivare, är som nyss nämnts synnerligen talrika. På senare år har deras antal varit uppe i 1200 à 1300. I alla nådeärenden har högsta domstolen att avgiva yttranden. Därutöver föranstaltar justitieministern stundom om en mera personligt ingående undersökning av de förhållanden, som varit avgörande för den dömda. Till denna förundersökning anlitas ofta skyddskon-sulenter och andra därmed jämförliga personer. Man anser på många håll att detta förhållande kan ha sina risker. Det ligger i sakens natur att förundersökaren gärna fattar sitt uppdrag vara mera att fria än att fälla och att hans utlåtande, om än noggrant och samvetsgrant, gärna talar till den dömdes förmån. Därutöver tillkommer att den dömda äger att skriftligen och

muntligen framhålla allehanda omständigheter, som kan anses tala till hans fördel. Dessa omständigheter har för övrigt ofta ej kommit till högsta domstolens kännedom. För straffrättsskipningen är offentlighetsprincipen av den största betydelse. Det är ej nog med att rättvisa skipas. Allmänheten skall med egna ögon kunna se att så sker. Men i nådeärenden kan det ej undvikas att på grund av gällande ordning den offentliga kontrollen blir otillräcklig. Personliga uppvaktningar och upplysningar vid sidan av akten är tillåtna och praktiseras nästan regelmässigt. Det är därför ytterst svårt att vid ett studium av akterna i ett nådeärende vinna kunskap om vilka omständigheter som motiverat ett beslut om nåd.

Hela detta förfaringssätt ställer oerhörda krav på departementschefen. Han skall ha blivit förtrogen med alla de personliga faktorer, som spelat någon roll i fråga om den nådesökande. Han skall anlägga allmänpreventiva synpunkter samtidigt som han skall ta rimlig hänsyn till vad skälighet och billighet kräver. Föredragningen sker genom revisionssekreterare från nedre justitierevisionen. Även statssekreteraren kontrolläser revisionssekreterarens promemoria i nådeärendet. I de fall, där dessa båda kvalificerade tjänstemän är av samma mening — framför allt när de avstyrkt nåd — kan för departementschefen ske en viss tidsbesparing vid nådeärendenas behandling.

Emellertid har denna strävan till rationalisering icke visat sig till fyllest. På grundval av under hösten 1954 gjorda försök har justitieministern av årets riksdag begärt inrättande av en byråchefstjänst, där befattningshavarens uppgifter skall vara "att på grundval av revisionssekreterarens promemorior och, i erforderlig omfattning, även aktmaterialet, kontrolläsa ärendena och efter ett självständigt bedömande och i samråd med revisionssekreteraren förbereda föredragningen för justitieministern och i förekommande fall det eller de konsultativa statsråd, som kallas att delta i avgörandena. Den nye befattningshavaren bör vidare — i undantagsfall efter överläggning med statssekreteraren eller eventuell anmälan för justitieministern — vidtaga erforderliga kompletteringar av ärendena genom att besluta remisser till myndigheter. Som regel bör han även föredraga ärendena."

Det synes antagligt att denna personalförstärkning vid departementets handläggning av nådemål är av värde och att därigenom vinnes en lättnad i departementschefens svällande arbetsbörda. Emellertid förefaller denna anordning behöva i ett viktigt avseende kompletteras. Justitieministerns förslag innebär att dessa tvenne jurister skall, på grundval av vad akterna innehåller, vad förundersökaren kan ha anfört och vad lokala myndigheter i remissvar uttalat, tillråda ett visst beslut i nådeärendet. Emellertid kunde det vara önskvärt att statsrådet i dessa ärenden inhämtade yttrande av en nämnd med lekmannainslag.

Då vi alltså här förordar ett införande av lekammanelementet vid handläggningen av nådeärenden är det ej meningen att gå till den ytterligheten

att domstolarnas medinflytande reduceras eller rent av upphäves genom att domstolsbesluten ersätts genom en fri skälighetsprövning. Det är i sista hand justitieministerns sak att se till att inte benådningsrätten användes i syfte att genombryta eller kringgå de rättsgrundsatser, som statsmakterna förklarat sig vilja upprätthålla. En kollegial diskussion av nådeärendena under medverkan av lekmannarepresentanter skulle kunna anordnas genom att det nuvarande yttrandet från tre ledamöter av högsta domstolen kompletterades med uttalande av ett kollegialt råd, där såväl juridisk som allmän social och psykologisk sakkunskap vore företrädd.

Uppenbarligen skulle en dylik allsidigt sammansatt nämnd innebära en borgen för ett objektivt och sakligt bedömande och i hög grad underlätta statsrådets avgörande. Självfallet skulle nämndens uppgift vara allenast konsultativ, men ett enhälligt utlåtande från en dylik nämnd skulle säkerligen av statsrådet tillmätas mycket stor betydelse.

På grund av vad sålunda anförts får vi därför föreslå,

att riksdagen ville i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa om en utredning om och under vilka förutsättningar en rådgivande nämnd med lekmannainslag kunde tillskapas med uppgift att till Kungl. Maj:t avgiva yttrande i nådeärenden.

Stockholm den 26 januari 1955

Karin Wetterström

Harald Andersson
i Dunker

Thorvald Ekdahl

Göran Petterson

Gunnar Ericsson
i Näs

A. Widén

Harald Hallén

Gust. Nilsson
i Göingegården
